

Edvard Westermarck B moraalifilosofian dinosauri

Juhani Pietarinen

Moraalisia tosiasioita ei ole, usko niihin on virheellinen ja perustuu pelkästään objektivoinnin luomaan harhaan. Moraalikäsityksille on ominaista vain yksi yhteinen piirre, niiden vaihtelevuus. "On väitetty, että ... ihmissuvun kaikki hyve ja hyvä käyttäytyminen saavat kiittää synnystään kristillistä uskontoa, että se on ollut Euroopan moraalisen kehityksen lähteenä. Olen tutkinut sitä vaikutusta, joka kristinuskolla on ollut sekä moraaliin yleensä että sosiaalisen ja moraalisen elämän eri haaroihin, ja päätyneet toisenlaisiin johtopäätöksiin." Näin ajatteli Edvard Westermarck B mutta kuka hän olikaan?

Dinosauriin liitetään mielikuva hirmuliskosta, suunnattoman suuresta ja petomaisesta otuksesta. Mielikuva on sikäli väärä, että monet *dinosaurius*-lahkon jäsenet olivat tuskin kissankokoisia eivätkä kaikkein suurimmat, kuten 90 tonnia painavat brontosaurit (apatosaurukset), olleet petoja. Westermarck oli lähinnä brontosauri: hän jätti mahtavat jäljet ja edusti ilmeisesti sukupuuttoon kuollutta lajia B ellei joku pysty elvyttämään moraalitutkimuksen juralaista puistoa. (Brontosauereilla oli pieni pää ja vähäiset aivot; tässä vertaus sopii huonosti Westermarckiin.)

Moraalin synty ja kehitys

Edvard Westermarck syntyi 1862. Isä Nils toimi Helsingin yliopiston kamreerina, ja siellä poika ryhtyi 19-vuotiaana lukemaan historiaa, estetiikkaa ja kirjallisuutta mutta innostui sitten kehitysopista ja siirtyi filosofiaan. Snellmanin jäljiltä meillä hallitsi saksalaisen metafysiikan perinne, jota Westermarck ei sietänyt: se tosiaanakin tekee, hän sanoo, filosofin sokeaksi, joka etsii sysipimeässä huoneessa mustaa hattua, jota ei siellä ole. Darwinin teoria ja brittiläinen empirismi merkitsivät hänelle tieteellisen ajattelun uusia virkistäviä tuulia.

Juuri Darwin antoi ratkaisevan sysäyksen avioliiton historiaa koskevalle väitöskirjatyölle, jota nuori Westermarck matkusti tekemään Englantiin 1887. British Museumin lukusalin jättiläiskupolin alla, missä "ajatuksen jumaluudella on asuntonsa", kuten Westermarck kuvaa kokemustaan, syntyi väitöskirja, josta saattoi tunnistaa kehittymässä olevan brontosaurin ominaisuuksia. Ne huomattiinkin, kun Westermarck julkaisi tutkimuksensa Englannissa 1891 nimellä *The History of Human Marriage* (suomeksi 1932 lyhennettynä nimellä *Avioliiton historia*). Se ylti lyhyessä ajassa viiteen painokseen ja käännettiin seitsemälle kielelle. Lontoon yliopisto kiinnitti Westermarckin uuden oppiaineen, sosiologian, opettajaksi 1904, ja vuodesta 1907 lähtien hän vastasi aineesta professorina vuoteen 1930. Samalla hän hoiti Helsingin yliopiston uutta käytännöllisen filosofian professorinvirkaa; se saatiin hänelle kun filosofian professuuri jaettiin kahtia teoreettiseen ja käytännölliseen. Sitä ennen Westermarck oli hakenut jakamatonta filosofian professuuria, mutta nimitetyksi tuli kilpahakija Arvi Grotenfelt, kun Westermarck kieltäytyi suomen kielen kokeesta siihen vedoten, että hänet oli jo aikaisemmin hyväksytty yliopiston dosentiksi.

Westermarck oikaisi kirjassaan laajalti hyväksytyjä käsityksiä varhaisista naimistavoista. Hän osoitti muun muassa, että alkuperäinen sukupuolten kanssakäymisen muoto on yksiavioisuus eikä promiskuiteetti. Hän keräsi kirjallisuudesta valtavan näkemystään puoltavan aineiston ja vetosi luonnonvalintaan. Hän esitti myös kulttuureissa yleisille insestikielloille evoluutioteorian mukaisen selityksen. Sigmund Freud puuttui siihen kirjassaan *Toteemi ja tabu* (1913). Freud hylkäsi kehitysopillisen selityksen ja tarjosi tilalle omaa myytin muotoon puettua teoriaa. Freudin mukaanhan alkulaumassa on tapahtunut

isänmurha, ja oidipaallinen taipumus isänmurhan toistamiseen pitää yllä kollektiivista syyllisyyttä: isän tahallinen surmaaminen on tietysti hirvittävä rikos, ja ajatuskin sen tekemisestä pitää torjua. Siksi kulttuureissa on kehittynyt inestikielto. Westermarck viivytteli vastaustaan Freudille pitkään, se tuli vasta parikymmentä vuotta myöhemmin ilmestyneessä esseekokoelmassa. Hänestä psykoanalyttiset tulkinnat tiedostamattomista vieteistä ja niiden torjunnoista osoittavat rikasta mielikuvitusta, mutta antropologinen sen paremmin kuin muukaan empiirinen todistusaineisto ei tue niitä .

Vastine Freudille liittyy Westermarckin myöhäisiin pohdintoihin avioliitosta ja ihmisten sukupuolisesta käyttäytymisestä. 30-luvun Euroopassa esiintyi vapautumista korostavia liikkeitä: taiteen ei tarvitse noudattaa muotoja ja perinteitä, alastomuus on luonnollista eikä sukupuolista kanssakäymistä pidä kahlehtia. Etenkin Englannissa tuollainen 'dekadenssi' herätti huolta. Westermarck julkaisi 1936 kirjan *The Future of Marriage in Western Civilization*, ja siinä hän vakuuttaa, ettei ainakaan avioliiton kohtalosta kannata huolestua. Yksilöiden hyvinvointi ja yhteiskuntien pysyvyys riippuvat näet niin oleellisella tavalla avioliitosta ja perhejärjestelmästä, että nämä säilyvät yhtä kauan kuin seksuaalista kanssakäymistä esiintyy.

Eettinen relativismi

Moraalitutkimuksen jättiliskoksi Westermarckin tekee erityisesti hänen moraalikäsitteiden alkuperää, kehitystä ja luonnetta koskevat tutkimuksensa. Vuosina 1906 ja 1908 ilmestynyttä kaksiosaista teosta *The Origin and the Development of Moral Ideas* voidaan pitää hänen päätyönään. (Ensimmäinen osa julkaistiin suomeksi lähes 30 vuoden viiveellä 1933 nimellä *Moraalin synty ja kehitys*.) Kirja on yksinkertaisesti kansainvälinen klassikko. Siihen on koottu valtava aineisto monenlaisten yhteisöjen asenteita ja käytäntöjä, suhtautumista sellaisiin asioihin kuin murhaan, verikostoon, orjuuteen, laupeuteen, altruismiin, rehellisyyteen, askeettisuuteen sekä kuolleisiin ja yliluonnollisiin olentoihin. Aineistoon tukeutuen Westermarck puolusti relativismin nimellä tunnettua moraalifilosofista ajattelutapaa. Kirja herätti heti kiivasta keskustelua, useimmat johtavat filosofit ja yhteiskuntatieteilijät Cambridgen kuuluisasta filosofista Georg Edward Mooresta lähtien tutkivat ja kommentoivat siinä esitettyjä ajatuskulkuja.

Westermarck valmisteli tunnusomaiseen tapaansa vastauksiaan pitkään ja huolellisesti. Runsaat 30 vuotta myöhemmin ilmestyneessä kirjassa *Ethical Relativity* (1932) hän käsittelee perusteellisesti Mooren, Hastings Rashdallin ja William McDougallin esittämää kritiikkiä ja täsmentää samalla omia eettistä relativismia koskevia kantojaan. Tällä välin hän oli hankkinut omakohtaista antropologista tietoa seuraamalla Marokossa berberien tapoja ja uskomuksia kaikkiaan yhdeksän vuotta. Myös virka vaihtui Helsingistä Turkuun, kun Åbo Akademi perusti 1919 filosofian professuurin. Siitä virasta Westermarck jäi eläkkeelle samana vuonna kuin *Ethical Relativity* ilmestyi.

Suomalaista filosofiaa hallitsi saksalainen perinne Westermarckin opiskelu- ja tutkimusvuosina. Erityisesti Kant ja Hegel valoivat uskoa järjen mahdollisuuksiin. Uskottiin, että yleisesti päteviä ja objektiivisia moraalitotuuksia on olemassa ja rationaalinen ajattelu auttaa meitä löytämään niitä. Myös Moore esitti vuosisadan alussa, että moraalista totuuksista puhuminen on perusteltua: moraalinen hyvyys, 'hyvä' sellaisenaan, on olemassa meidän käsityksistämme, asenteistamme ja tunteistamme riippumatta. Mooren mukaan hyvyyden olemus opitaan tuntemaan erityisen moraalisen intuition avulla. Westermarck asettui jyrkkään vastarintaan eettiseen universalismiin ja objektivismiin nähden. Hän ei pitänyt ajatusta yleisesti pätevien ja käsityksistämme riippumattomista moraalista totuuksista perusteltuna. Hän huomautti, ettei intuition vetoaminen missään nimessä riitä. Intuitio voi antaa meille kyllä varmuuden elämyksen jonkin asian ehdottomasta totuudesta,

mutta mikä takaa, että elämys on oikea, että se paljastaa aidon totuuden? Ihmisten, vieläpä alan asiantuntijoina esiintyvien moraalifilosofienkin intuitiohan lyövät jatkuvasti toisiaan korville. Ja järkeen vetoaminen tuottaa saman tuloksen: tähän mennessä ei ole päästy yksimielisyyteen kaikkia koskevista ehdottomasti oikeista arvoista ja niitä noudattavista periaatteista, vaikka järkeä on yritetty käyttää ainakin kaksituhatta vuotta.

Westermarck tekee selvän johtopäätöksen: mikään objektiivisuuteen vetoava eettinen teoria kuten hedonismi, utilitarismi, rationalismi tai intuitionismi ei kykene puolustamaan kantaansa tyydyttävästi. Kun lisäksi otetaan huomioon ihmisten moraalikäsitelyssä vallitsevat suuret erot, on varsin vähän uskottavaa, että olisi mitään yleisesti päteviä moraalitotuuksia. Tässä on hyvä huomauttaa varsin tavallisesta virhepäätelmän vaarasta. Käsitelysten erimielisyydestä ei tietenkään seuraa, että ehdottomia moraalitotuuksia ei voisi lainkaan olla. Westermarck ei tee tuota virhettä, sillä hän myöntää, ettei hän pysty aukottomasti kiistämään moraalisten totuuksien olemassaoloa. Eettistä objektivismia ei ole mahdollista kumota lopullisesti kuten ei todistaakaan. Mutta hän halusi osoittaa, että moraalikäsitelyä koskevat tosiasiat tekevät eettisestä objektivismista kovin epäuskottavan opin ja että objektivismin pohjalta on vaikea selittää, miksi ihmisten moraalikäsitelyt poikkeavat edelleen, tuhansien vuosien kuluttuakin, suuresti toisistaan.

Westermarck halusi rakentaa moraaliteorian tieteelliselle pohjalle, ja parhaaksi lähtökohdaksi hän katsoi lajin säilymisen periaatteen. Pyrkimys lajin säilymiseen on tuottanut meille tietynlaisen tavan suhtautua toisiin ihmisiin sekä luonnon muihin olioihin. Me vastaamme hyväksyvällä tunteella sellaisiin tekoihin ja muihin kohteisiin, jotka tuottavat mielihyvää, sillä siitä on meille etua esimerkiksi ystävien ja liittolaisten hankkimisessa. Tuskan ja mielihänen aiheuttajiin vastaamme torjunnalla ja paheksuvalla tunteella, ja se auttaa meitä välttämään haitallisia ja vaarallisia asioita. Moraalissa on kysymys hyväksymisen ja paheksumisen tunteista sellaisissa tilanteissa, joissa tekoa tai toimintaa arvioidaan puolueettomasti, siis kohteeksi joutuvien henkilöiden erityisistä ominaisuuksista riippumatta, ja teon herättämä tunne koetaan yleiseksi sillä tavalla, että muutkin yhtyisivät siihen samassa tilanteessa. Moraalisesti hyvänä pitäminen perustuu hyväksymisen tunteelle, ja moraalisesti oikeana tai velvollisuutena pitäminen torjumisen tunteelle.

Tähän on lisättävä heti, ettei Westermarck edusta sellaista naiivia emotivismia eli moraalin tunneteoriana, jonka mukaan moraalikäsitelyt ovat pelkkiä tunteiden osoituksia. Hän piti selvänä, että moraaliseen arviointiin, vaikka se perustuukin retributiivisiin, tietyllä tavalla palautteellisiin tunteisiin, kuuluu myös tiedollinen osuus. Onhan aina otettava huomioon toimintojen tarkoitukset ja vaikuttimet ja arvioitava seurauksia. Siksi todellisuutta koskevat uskomukset vaikuttavat hyvin oleellisella tavalla moraalikäsitelysten sisältöön, kuten uskontojen tutkiminen hyvin selvästi osoittaa.

Westermarck myöntää myös sen, että tietoon perustuvan harkinnan lisääntyminen lähentää samalla moraalikäsitelyä toisiinsa. Hän ei kuitenkaan usko, että joskus saavutettaisiin täydellinen yksimielisyys, sillä samatkin uskomukset synnyttävät ihmisissä toisistaan poikkeavia moraalisia tunteita. Niin käy siitä huolimatta, että taipumus altruismiin, hyväntahtoiseen ja huolehtivaan kiinnostukseen toisista, on meissä synnynnäistä. Kulttuuri ja yksilölliset kokemukset vaikuttavat nimittäin voimakkaasti siihen, miten taipumus altruismiin pääsee esille. Westermarck sanoo, että altruististen tunteiden voimakkuuden vaihtelu "tulee aina estämään sen, että säännöt olisivat läheskään yhdenmukaisia, ja jättämään niiden yhdenmukaisuuden äärimmäisen epätäydelliseksi".

Miksi sitten käsitys yleispätevistä moraalitotuuksista elää sitkeästi, vaikka antropologinen ja historiallinen aineisto tuo vakuuttavasti esille, että moraalikäsitelyille on ominaista vain yksi yhteinen piirre, niiden vaihtelevuus? Westermarck selittää asian objektivoinnin ilmiöllä. Meillä on taipumus siirtää omia tuntemuksiamme kohteisiin: kun susi herättää meissä pelon tunteen, ajatteleme että susi on pelottava C että pelottavuus on suden ominaisuus. Samalla

tavalla sanomme huijaamista vääräksi ikään kuin vääräys olisi huijaamistoiminnan ominaisuus, vaikka kysymys on meissä esiintyvistä paheksumisen tunteestamme. Objektivoivia vahvistavat kulttuurin piirissä vallitsevat yleiset tavat ja auktoriteettien vaikutus.

John Mackie, hyvin vaikutusvaltainen englantilainen filosofi, pitää Westermarckin selitystä äärimmäisen tärkeänä, sillä se vie hänen mielestään pohjan kaikilta yrityksiltä, joissa eettistä objektivismia perustellaan moraalikielen käytöllä. Hänestä Westermarck on tajunnut moraalilähtöisyyden oleellisen luonteen, "toisin kuin useimmat niistä nykyfilosoifeista, jotka korostavat mielellään moraalikielen käytön tutkimisen tärkeyttä", Mackie sanoo.

Westermarck hylkää eettisen objektivismin, sen että käsityksistämme ja tunteistamme riippumattomia moraalitotuksia olisi olemassa. Mutta samalla hän hyväksyy kyllä puheen moraaliarvostelmien objektiivisuudesta. Hän hyväksyy sen, että kun moraaliarvostelmia tehdään, niiden uskotaan kuvaavan todellisuutta ja väittävän siitä jotain. Väite, että koetulosten tahallinen muuttaminen on väärin, perustuu ajatukseen, että sellaisen toiminnan vääräys on tosiasia eikä muuksi muutu. Toisaalta Westermarck kuitenkin sanoo, ettei moraalisia tosiasioita ole; usko niihin on virheellinen ja perustuu pelkästään objektivoinnin luomaan harhaan. Tästä seuraa se kummallinen tuntuinen johtopäätös, että kaikki moraaliarvostelmat ovat virheellisiä. John Mackie kutsuu tätä selitystä moraalikäsitysten objektiivisuudelle 'virheteoriaksi' ja kannattaa sitä. Westermarckia voidaan hyvällä syyllä pitää filosofisesti varsin mielenkiintoisen virheteorian isänä.

Virheteoria ei väitä, että kaikki moraalikäsitykset olisivat eettisesti vääriä, se sanoo vain, että ajatus niiden objektiivisuudesta on virheellinen. Westermarck pitää tiukasti kiinni kannastaan, että moraaliperustuu retributiivisille tunteille, jotka syntyvät luonnonvalinnan tuloksena ja joiden ilmenemistä ihmisten sosiaalinen toiminta säätelee. Biologian ja kulttuurin vaikutuksesta on mahdotonta päästä eroon. Se ei onnistunut hänen mielestään edes Kantille, sillä tämän "otaksutuissa järjen määräyksissä emotionaalinen tausta tulee esille kaikkialla". Eettisen relativismin oleellinen etu on siinä, että se vastaa objektivismia huomattavasti paremmin empiirisiä tosiasioita ja selittää niitä uskottavalla tavalla, ja juuri sitä Westermarckin mielestä tieteelliseltä moraaliteorialta tulee odottaakin. Kun etiikka ymmärretään tieteenä, sen pitää selvittää, mitä pidetään oikeana ja mitä tarkoittaa se, että jotain pidetään oikeana, eikä tutkia sitä, mikä jossain objektiivisessa ja ehdottomassa merkityksessä *on* oikein.

Kulttuurioptimismi

Westermarckin esittämä eettisen relativismin puolustus herätti alusta alkaen kiivasta arvostelua, ja keskustelu jatkuu edelleen.

Tavanomaisimman syytöksen mukaan relativismi johtaa täydelliseen subjektiivisuuteen: jokainen saa tehdä minkä näkee hyväksi tai oikeaksi, koska yleisiä normeja ei ole. Tämä syyte on virheellinen, ja Westermarck torjuu sen epäröimättä. Westermarckin mukaan moraalitunteet kuuluvat ihmisen lajityypillisiin piirteisiin, joten kaikissa kulttuureissa esiintyy samankaltaisia moraaliperiaatteita: alkukantaisen heimon tuomio oman yhteisön jäsenen aiheuttomasta surmaamisesta ja länsimainen käsitys yleisistä ihmisoikeuksista perustuvat samaan taipumukseen kokea altruismin tunteita. Useimmat moraaliperiaatteet ovatkin nimenomaan yhteisön kuten heimon tai yhteiskunnan tai vaikkapa ihmiskunnan kaikille jäsenille yhteisiä, ja niiden yleisyyden määrää se kulttuurimuoto, jossa ne muodostuvat. Relativismi kiistää ainoastaan ihmisten käsityksistä ja tunteista täysin riippumattoman objektiivisen moraaliolemassaolon.

On myös muistettava, että Westermarck asettaa moraalille erityisvaatimuksia. Ne

eivät ole mitä tahansa ihmisten kokemia mieltymyksen ja vastenmielisyyden tunteita, vaan niiden tulee täyttää puolueettomuuden ja yleistettävyyden vaatimukset. Lisäksi vielä tiedon karttuminen lähentää ihmisten käsityksiä toisiinsa ja poistaa subjektiivisuutta, sillä "kukapa ennakkoluuloton ihminen ei voisi olla muuttamatta katsantotapojaan, jos hän on kerran vakuuttunut siitä, etteivät ne perustu olemassaoleviin tosiasioihin".

Relativistista tunneteoriana on syytetty myös moraalialia ja koko kulttuuria rappioittavasta vaikutuksesta. Hastings Rashdall kirjoitti vuosisadan alussa, että se on "kohtalokas ihmiskunnan syvimmille hengellisille vakaumuksille ja korkeimmille pyrkimyksille". Puoli vuosisataa myöhemmin Stuart Penn sanoo kirjassaan Westermarckista, että tämän oppi on "sekä tuhoisa että vahingollinen etiikalle, kun ymmärrämme tämän näkemyksen seuraukset". Penn näkee seurauksena moraalisen kaaoksen. Syytösten takana on ajatus, että relativistin on hyväksyttävä eri kulttuureissa kehittyneet tavat valikoimatta, sellaisetkin kuin ihmisyyönti, leskien polttaminen, orjuus, vihollisten kiduttaminen ja natsien hirmutyöt. Meillä erityisesti Sven Krohn on tuominut eettisen relativismin kulttuurin rappion ilmentymänä.

Vastauksessaan Westermarck vetoaa rationaalisen ajattelun ja harkinnan lisääntymiseen. Tieteellä ja suurilla yksilöillä on ihmisten moraalisia käsityksiä valistava vaikutus. Tieteellisen tiedon lisääntyminen hävittää todellisuutta koskevia väärää uskomuksia, ja suuret yksilöt pystyvät osoittamaan puutteellisuuksia ja vääristymiä yleisissä moraalikäsitelyissä. Hän näkee moraalisen valistumisen johtuvan "olemassaolevien tosiasioiden tuntemisesta tai huomioonottamisesta". Valistumiseen kuuluu lisäksi se, että altruistiset tunteet kehittyvät koskemaan ihmiskuntaa yhä laajemmin. Tämä Westermarckin vastaus osoittaa, ettei hän edusta sellaista relativismia, joka panisi hyväksymään mihin tahansa yhteisöllisiin käytäntöihin ja tapoihin perustuvan moraalin. Arvostelijat ovat ymmärtäneet hänen teoriansa väärin.

Lisäksi Westermarck kääntää arvostelun pääläelleen: "Jos ihmiset todella saataisiin vakuuttumaan siitä, ettei mitään ehdotonta moraalin mittapuuta ole, he tulisivat ehkä hiukan suvaitsevammiksi omissa arvosteluissaan ja taipuvammiksi kuuntelemaan järjen ääntä." Eettinen relativismi itse asiassa edistää moraalista valistuneisuutta, ei tuhoa sitä kuten vastustajat väittävät.

Westermarckin käsitys moraalisen valistuksen lisääntymisestä perustuu luonnollisesti hänen henkilökohtaiseen vakaumuksensa. Hän oli kulttuurioptimisti. Mutta optimismia sen enempää kuin pessimismiyäkään ei ole mahdollista osoittaa oikeaksi. Se valitaan, tai se syntyy itse kussakin ympäristön ja kulttuurin tuotteena. Westermarck eli aikana, jolloin tieteen kehittymiseen liitettiin edistyksellisuuden tunnusmerkki. Hän uskoi jopa, että tiede pystyy löytämään "eettisen tietoisuuden lait", joiden avulla pystymme ohjaamaan tietoisuutta "siihen suuntaan, johon sen toiveittemme mukaan tulee kehittyä". Toiseen maailmansotaan johtanut kehitys Euroopassa ei ehtinyt horjuttaa hänen valistusoptimismiaan ainakaan sikäli kuin se ilmenee kirjallisessa tuotannossa, eivät myöskään sellaiset teknologian kehityksen seuraukset, jotka nykyisin horjuttavat monien uskoa tieteen siunauksellisuuteen. Moraalirelativisti kuoli optimistina 1939.

Kristinuskon ja moraalin

Westermarckin viimeiseksi suurtyöksi jäi kristinuskon oppien vaikutuksia tarkasteleva kirja *Christianity and Morals*, joka ilmestyi tekijän kuolinvuonna (suomeksi 1984 nimellä *Kristinuskon ja moraalin*). Se päättää Westermarckin nuorena aloittaman uskonnonkritiikin. Hän oli johtanut perustamisvuodesta 1905 lähtien Prometheus-nimistä yhdistystä, joka sanoutui irti kristinuskon keskeisistä opeista ja ajoi uskonnonvapauden toteuttamista.

Jeesuksen etiikka tarjoaa Westermarckille esimerkin moraalista tunteista, joiden perustana

on voimakas altruismi ja järkevä harkinta. Kun se esittää elämän tavoitteeksi henkilökohtaisen onnen, pelastuksen, johon pyrkiminen motivoi oikeiden tekojen tekemiseen, kysymys on, Westermarckin huomauttaa, egoistisesta hedonismista. Paavalin opit saavat osakseen rajun ryöpytyksen *Kristinuskon ja moraalin* -kirjassa: oppi perisyntisestä perustuu alkukantaiseen käsitykseen synnistä aineellisena tartuntana ja on ristiriidassa kehittyneen moraalityön kanssa, oppi pelastumisesta uskon kautta johtaa moraaliseen laiminlyöntiin, ja sakramentteja koskevat opit perustuvat vähäaasialaisiin ja kreikkalaisiin mysteereihin.

Westermarck kiistää kirjassa, että kristinuskon olisi johtanut moraaliseen edistykseen, ja perustelee kantaansa hänelle tunnusomaiseen tapaan hyvin monipuolisen aineiston pohjalta. Siitä lähtien kun kristinuskosta tuli Euroopan valtioiden valtauskonto, se on menettänyt voimansa sotien estämiseen. Kristillinen kirkko on hyväksynyt kuolemanrangaistukset mutta tuominnut itsemurhat, kun terve moraalityö ajattelee päinvastoin. Se on hyväksynyt vääräuskoisten verisen vainoaminen ja rangaissut julmasti tieteellisen totuuden esittäjiä. Kristillinen moraalinen on jäänyt hampaattomaksi myös häikäilemättömän kapitalistisen kilpailun ja mammonanpalvonnan sekä orjuuden vastustamisen suhteen. Kirkon sukupuolimoraali on ollut ahdasmielistä ja naisen alemmuutta mieheen nähden on pidetty luonnollisena asiana, ja "välipitämättömyys eläinten kärsimyksiä kohtaan on ollut kristillisen Euroopan yleisen mielipiteen luonteenomaisena piirteinä ihan viime aikoihin asti".

Westermarck esittää johtopäätöksensä kiertelemättä: "On väitetty, että ... ihmissuvun kaikki hyve ja hyvä käyttäytyminen saavat kiittää synnystä kristillistä uskontoa, että se on ollut Euroopan moraalisen kehityksen päälähteenä. Olen tutkinut sitä vaikutusta, joka kristinuskolla on ollut sekä moraalisiin yleensä että sosiaalisen ja moraalisen elämän eri haaroihin, ja päätyneet toisenlaisiin johtopäätöksiin."

Westermarck pysyi johdonmukaisesti tieteellisessä vakaumuksessaan. Sen on täytynyt vaatia suuren dinosaurin voimia.

KIRJALLISUUTTA

Mackie, John (1967): 'Westermarck, Edward Alexander.' Kirjassa P. Edwards (ed.), *Encyclopedia of Philosophy*. MacMillan & Free Press.

Salmela, Mikko: *Suomalaisen kulttuurifilosofian vuosisata*. Ilmestyy WSOY:n kustantamana.

von Wright, G. H. (1979): 'Piirteitä Edvard Westermarckin filosofisesta kehityksestä.' Kirjassa S. Knuutila, J. Manninen ja I. Niiniluoto (toim.), *Aate ja maailmankuva*. WSOY.

Juhani Pietarinen on filosofian professori Turun yliopistossa.